

Landbouwtransitie

Presentatie voor MilieuFederatie
Groningen

Maart 2018

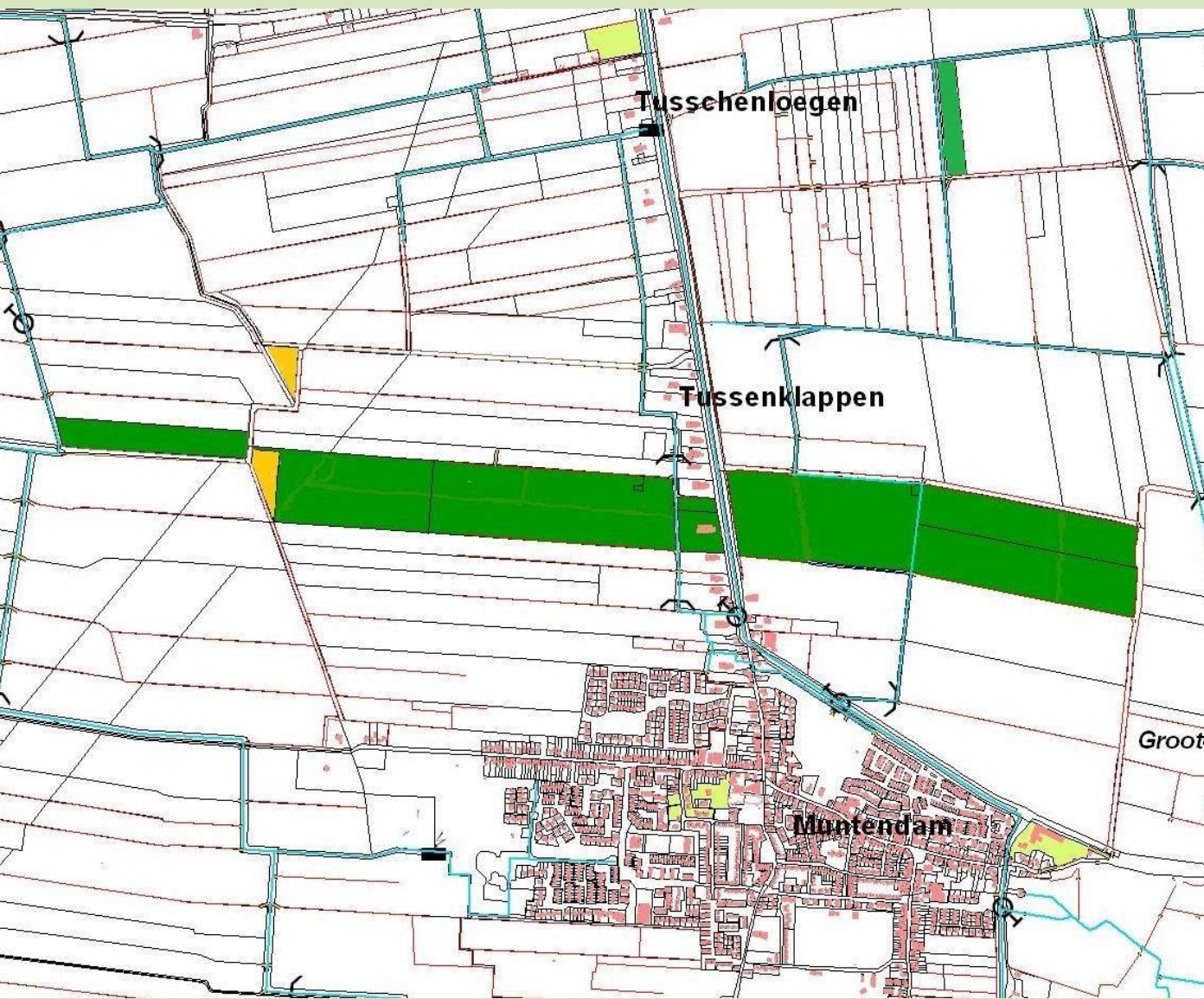
<https://www.youtube.com/watch?v=R6JYnlsDOwU>

- Voorstellen
- Transitie in de landbouw?
- Waarom?
- Langs welke weg?
- Wat houdt het in?
- Wat doen wij?
- Struikelblokken
- Wat helpt?

Boerderij Kloosterplaats, Muntendam

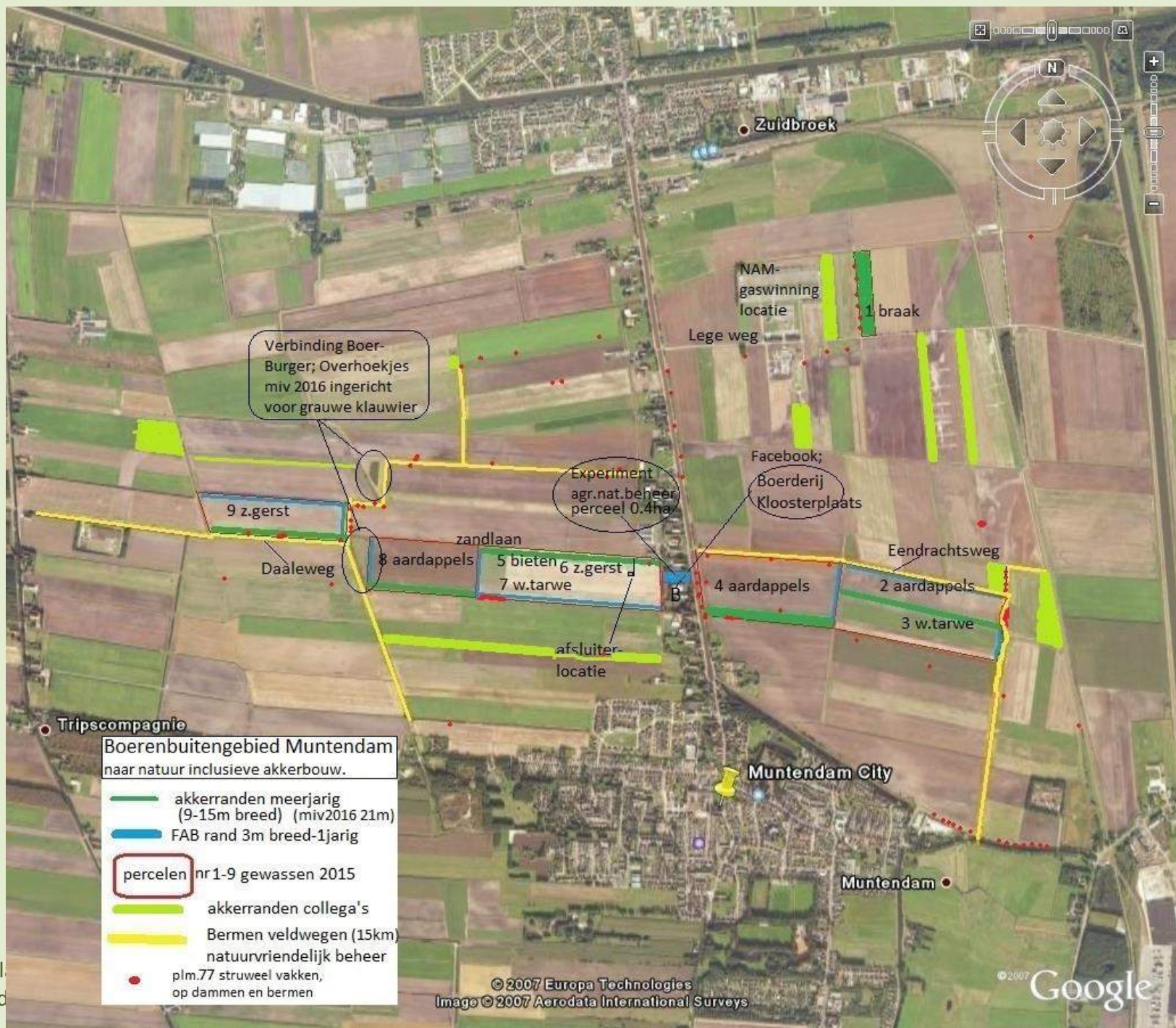
70 ha gangbaar
(niet biologisch)

Grondsoort:
overgangsgebied
(rodoorngrond)

Ligging percelen:
- Westkant zand
 stuifgevoelig
- Oostkant 30% klei

Veenkol. bouwplan
Wisselteelt:
50%zetmeelaardappel
11%bieten
39%granen (wt/zg)

> vanaf 1983 STRO
verhakseld

Opgericht: Boerenbuitengebied Muntendam

Landbouwkundige maatregel biedt boer bedrijfsmatige voordelen en allen een aantrekkelijker landschap.

Boerderij Kloosterplaats
Boerenbuitengebied

Afbeelding: Elwin van der Kolk

- Voorstellen
- Transitie in de landbouw?
- Waarom?
- Langs welke weg?
- Wat houdt het in?
- Wat doen wij?
- Struikelblokken
- Wat helpt?

Waarom?

Niet alle boeren zien het zo →

- Boeren ervaren problemen en grenzen
- Boeren zijn ook mensen
- Maatschappelijke druk, ingegeven door biodiversiteitsverlies, door angst voor ongezond voedsel

'Ik kan landbouw niet los zien van natuur'

Wat begon met liefde voor akkervogels, werd voor Peter Harry Mulder en Eline Ringelberg een zoektocht naar natuurinclusief boeren. Zowel op als om hun bedrijf werken ze aan meer biodiversiteit. Ook zijn ze bijna 'insecticidenvrij'. „Ik kan landbouw niet los zien van natuur.“

„Ik ken mezelf wel voor de top slaan“, zegt akkerbouwer Peter Harry Mulder uit Muntendam. „Laatst hadden we hier vijfentwintig studenten op bezoek voor een themadag over natuurinclusieve landbouw. Ik was het niet van plan, maar ik werd er zo door gegrepen, dat ik er tot het eind toe bij

gebleven ben. Achteraf was het de enige dag waarop ik nog later met kunnen zagen.“ Het is tekenend voor Mulder. Op de eerste plaats is hij akkerbouwer. Maar hij heeft ook sterke drive om bezig te zijn met de natuur op en rond zijn bedrijf. „We werken graag voort stap toe naar een natuurinclusieve

bedrijfsvoering. Collega's zien het wel eens als een hobby van me, maar ik zou niet met anders kunnen. Zonder natuur gaat niet.“ Het boek *Groeiing* is een revolutie bij op de kruisniet, met twee en daar brieven tussen de bladzijden. Zijn vrouw Eline heeft hem niet gelezen. Het boek is geschreven door de

Amerikaan David Montgomery, die boeren over de hele wereld portretteert die nadenken over veilige landbouw en die daar anders op hun eigen manier mee bezig zijn. Mulder kan helemaal meevallen met de grote lijnen in het boek. „Boer zijn is overal anders. Maar er zijn drie basisprincipes die je overal zien terugkomen: de grond zoveel mogelijk beblijven laten, de grond niet kerend bewerken en een uitgekende rotatie.“ Wat dat laatste betreft, zit hij met vijftig procent snijmaatschappen niet gelijk. Realiseert hij zich. „Dat zou ik liever anders zien, maar wie zijn er van afhankelijk. Ik moet wel mijn brood kunnen verdienen.“

Akkervogels

Wat zijn de akkervogels die Mulder hebben aangezet tot het loslaten van nieuwe wegen. Van jongs af aan al is hij al vogelliefhebber. „In de periode na de bedrijfsvername focusste ik mij volledig op de bedrijfsontwikkeling, en had weinig ruimte voor akkerbouw.“ Tiental ik me tegen jaren 90 het overhalen voor een partnerprospect. Ik koos voor grondschermingsmiddelbeleving, teken van de landen van de graslandreinen. In 1996 was dat toen prima in te passen, want dat onderdrukt onkruid goed. In twee wordt dat, als je niet uitrijkt, een grote bende. De echte omvang kwam toen de grauwe klandiaf op zijn bedrijf versuimen. In 2008, ik had het bedrijf naar goed op de rit en zag plotseling de verbanden weer heel scherp, tussen wat je doet op je bedrijf en hoe dat doorwerkt op de vogel. De aanwezigheid van akkervogels betekent dat het akkerbouwveld klipt en dat er voldoende biologische activiteit is, ook in de bodem. Het hangt allemaal met elkaar samen. „Sindsdien heeft hij naar manieren gezocht om het natuurlijke werkmak in en rond zijn gewassen te herstellen. Vanaf 2008 lag zijn bedrijf in een door de provincie aangewezen 'akkervogelgebied' waarmee geubideerd agrarisch natuurbeheer mogelijk werd. Mulder heeft op zijn bedrijf inmiddels 8 hectare akkerlanden (21m tweed) en 6,4ha akkerland (gras) en twee eigen rijkering 6,7ha F&B-landen van 3m tweed. De verspreidingen lopen, afhankelijk van de grondsoort, uiteen van 2.000 tot 2.500 euro

Ruimte voor natuur kan je maken, zegt Mulder. In ruiling met voedsel dat hij eten en kleden en ze als er geen ruimte is, wordt hij een stukje. Soms wel biedt een schuifde, aan mensen en vogels.

Neonicvrij

Mulder heeft een twee waarom hij voor zijn heel teeltmaatregelen heeft maar van grondbeleving chemie en de kosten die hij niet meer tegen kan. Maar op een bijt dat de glas prima onder houden. „Mijn intentie alleen tegen de coloren en toe nog spuiten. De een selectief middel. De zonder insecticiden neen heeft een beleving van ecosystemen. De volgen functie, metactische tijden het poten. Dat een biodiversiteit bodan aan de aardappelen groenbomen te twee. Daarna voor rijenbehandeling tijde hoe denkt Mulder eig van Roundup? „Ik get mogelijk. De laatste ja nog maar toe voorale voor een schone uitga mij zijn de problemen gekomen doordat het tegevoel. Vroeger so Roundup duizend gult twee keer na voorde ging. Maar het blijft e lever dat ze het tien dat het middel verba

Niet-kerend

Doel te kanten voor a die onkruid goed ond

Hoe? Het proces

Een lange aanloopfase met individuele boeren over de hele wereld:
de koplopers

Intrinsieke motivatie vanuit: liefde voor de natuur; problemen als
bodemerrosie

Fase van brede belangstelling en een beperkt aantal volgers: onomkeerbaar
proces

Er komt ondersteuning

Veel experimenten, pilots enzovoort.

Resultaat: navolgbare wegen

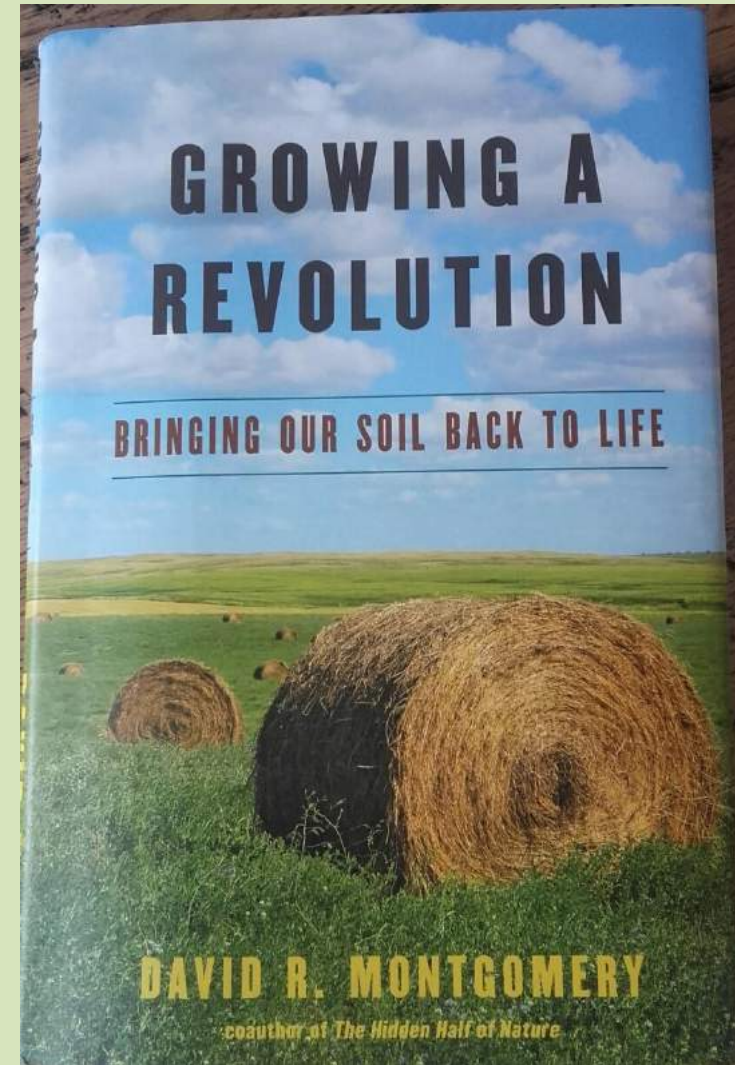
Versnellingsfase:

de paden worden ge-effend door beleid en stimuli van buiten

Grote groepen volgen.

Is het een afsplitsing van de gangbare landbouw of een transitie?

Consolidatiefase

Wat houdt het in?

Natuurinclusieve landbouw, precisielandbouw, gesloten kringlopen, permacultuur...

Wij kiezen voor de nog arbitraire term Natuurinclusieve landbouw:

Landbouw gebruikmakend van de natuur in al haar complexiteit en met zoveel mogelijk respect voor die complexiteit. Spanningsveld blijft 'natuurlijk'.

De basis is de bodem en het bodemleven.

Gezond bodemleven ondersteunt de natuurlijke weerbaarheid van de gewassen.

Drie basismaatregelen:

1. Minimale grondberoering
2. Bodembedekking
3. gewasrotatie

- Voorstellen
- Transitie in de landbouw?
- Waarom?
- Langs welke weg?
- Wat houdt het in?
- **Wat doen wij?**
- Struikelblokken
- Wat helpt?

Natuurlijke weerbaarheid vergroten

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer (in “Akkervogelkerngebieden”)

- akkerranden
- wintervoedselveldjes
- FAB-randen (incidenteel subsidie)
- stoppels
- Struweel (struikbosjes, geen bomen)

2 Bodembeheer percelen

- NKG ipv. Ploegen
- Mycorrhiza, in combinatie met NKG
 - Verbetert vochthuishouding, bodemstructuur, opname Fosfaat
 - Vermindert fungi- en nematicidegebruik ?! (bijlage 5)
- Bemesting is een kwestie

Streven naar vermindering chemiegebruik.

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

We bevorderen de natuurlijke begroeiing in het gebied.

- Struweel (dam, berm)
- Overhoekjes ruilverkaveling
- Bermbeheer veldwegen
- Ruigtes (bermen, taluds)

Zorgvuldig beheer:

- ruigtes laten (ont)staan,
- gefaseerd maaibeleid.

Betrek anderen zo veel mogelijk. Zowel organisaties als bewoners.

- Gemeente, waterschap, NAM/Gasunie, Tennet enz.
- Omwonenden; boeren en burgers (vrijwilligers)

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

- akkerranden

Meerjarig,
max.3jaren

21m breed >

*Nestplaats

*Voedsel

*Dekking

En: 2011/12
slaapplaats
Velduil en
blauwe kiek!

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

- akkerranden
- wintervoedselveldjes

Nabij bosjes

mengsel 80%
zomertarwe
tot 1/2maart

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

- akkerranden
- wintervoedselveldjes
- FAB-randen

1-jarig

Bloemenmengsel.

Najaar klepelen is
“ecologische val”,
dus winter over
laten staan!

Putters

<https://www.youtube.com/watch?v=RXMRIQSx1MM>

Tapuit

<https://www.youtube.com/watch?v=qeHiQwi4up8>

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

- akkerranden
- wintervoedselveldjes
- FAB-randen
- Vogelakker
- stoppels
- struweel

2011;
Meidoorn 1/3
Vogelkers
Kornoelje
Aalbes
Struikroos
Ribus
Vuilboom

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

- akkerranden
- wintervoedselveldjes
- FAB-randen
- Vogelakker
- stoppels
- Struweel
(div. struiken)

31-12-2013

6 Struikvakken
met braam
aangelegd op
brede berm;

>broedbiotoop
Patrijs!!

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

- akkerranden
- wintervoedselveldjes
- FAB-randen
- Vogelakker
- stoppels
- struweel

15-10-2016
(3jaren later)

Op bedrijfsniveau Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)

Op brede
gemeente
berm

Mei 2016;
paartje patrijs

<https://www.youtube.com/watch?v=I57z4mBuY4I&feature=youtu.be>

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

2 Bodembeheer percelen

- NKG (voor bodemleven en akkervogels)

Verbeterd waterdoorlatendheid en bodemleven (wormen)

Schijveneggen in combinatie met NKG

<https://www.youtube.com/watch?v=EbHQHdyJt4A>

NKG wintertarwe zaaien (okt.)

<https://www.youtube.com/watch?v=SCDGKMvGErc>

Conventioneel ploegen verleden tijd

<https://www.youtube.com/watch?v=YaGLEedY2M>

Boerderij Kloosterplaats
Boerenbuitengebied

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

2 Bodembeheer percelen

○ NKG

Voor bodemleven
en akkervogels;

NKG-toplaag voor
aanvang aard.teelt;

verhakseld stro,
+compost
+mest
+groenbemester

Op bedrijfsniveau

1 ANLb Agrarisch natuurbeheer

2 Bodembeheer percelen

- NKG
- Mycorrhiza

Mycorrhiza toevoegen:

- Aan zaaizaad
wintertarwe/groenbemester
- Tijdens aardappel poten

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)

Op brede
gemeente
berm
(Oude Weg)

Geelgors eerste gebruiker

(tussen de struweelvakken bramen geplant en takkenbossen neergelegd)

<https://www.youtube.com/watch?v=Xuvcow4a6n4&feature=youtu.be>

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)
- Overhoekjes ruilverkaveling
- Bermbeheer

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)

Onder masten

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)
- Overhoekjes ruilverkaveling

Inrichting miv 2016

- verlengstuk van agr.natuurbeheer (nuttige insecten)
- burgerparticipatie (boer-burgerbinding)

Overhoek
“Bouwte”
(situatie vóór
inrichting)

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)
- Overhoekjes ruilverkaveling

2016 Inrichting voor
Grauwe klauwier:
(zeldzame soort)

Belangrijk;

- Struweelbosjes
- Begrazingsweide
- Mest > kevers
- Prikkeldraad
- Solitaire
meidoorn
- verschrallingsstrook

Boerderij Kloosterplaats
Boerenbuitengebied

Op bedrijfsniveau

Op gebiedsniveau

- Struweel (dam, berm)
- Overhoekjes ruilverkaveling

“Bouwte”
(na inrichting)

Begrazing
Lakenvelders

Boerderij Kloosterplaats
Boerenbuitengebied

Waar staan we nu?

1. 5 jaren geen insecticiden tegen luis (op bedrijfsniveau)
2. NKG ook op kleigrond, waarbij gebruik Glyfosaat beperkt tot bietenteelt
3. De bodemstructuur lijkt goed. Bodemleven lijkt te verbeteren.
4. We zien geen problemen door groenbemestersmengsel
5. Het landschap wordt zienderogen mooier en rijker aan leven
6. Vogels:
Patrijs (wisselend afh.v. weer en predatie); Veldleeuweriken; Grauwe kiekendief (en soms velduil); Blauwe kiekendief, nu ook 's zomers; Kneu; Kwartels; Roodborsttapuit; wintervoedselveldjes met Geelgorzen, kepen, ringmussen én ZELDZAME gorzen
5. Waarnemingen div. soorten vlinders, bijen, en muizensoorten (Dwergmuis)

Wat willen we nog?

1. Van de scherpe mest af (zeer problematisch, want duur)
2. Meer variatie in bouwplan
3. Groenbemestermengsels specifieker maken
4. Meer monitoring en onderzoek
gebeurt nu door studenten RUG en vrijwilligers
5. Betere ontvangstfaciliteit voor de groepen die komen kijken

- Voorstellen
- Transitie in de landbouw?
- Waarom?
- Langs welke weg?
- Wat houdt het in?
- Wat doen wij?
- **Struikelblokken**
- **Wat helpt?**

Struikelblokken voor het proces

- Polarisatie burger – boer
- Polarisatie landbouw - natuurorganisaties
- landbouwbeleid
- Landbouworganisatie (LTO) zit in de achterhoede
- Vrijwel geen regie op inhoud noch proces (begint nu schoorvoetend vorm te krijgen)
- Versnippering: er is nog te weinig afstemming in doelen tussen bij het landschap betrokken organisaties. (Deltaplan Biodiversiteitsherstel)
- Weinig (toegankelijke) ervaring en onderzoek

Wat helpt?

- Landbouwbeleid gericht op transitie ipv op intensivering en schaalvergroting
- Onderzoek: wetenschappelijk, maar ook op proefboerderijen
- Kennisdeling
- landbouwonderwijs
- Een “gebiedscoördinator” voor overleg met boeren, ngo’s, gemeente, waterschap, nutsbedrijven, tbo’s. Neuzen dezelfde kant op!
- Financiële faciliteiten (vangnet) voor koplopers die risico’s nemen om ervaring op te doen
- Informatieverspreiding: kan leiden tot bewustwording bij zowel boeren als burgers
- Maatschappelijke belangstelling (dit soort bijeenkomsten!)
- Begrip voor de knelpositie van veel boeren
- ...

Meer weten?

- www.boerenbuitengebied.nl
- Facebook Boerenbuitengebied Muntendam (openbaar)
- Facebookpagina boerderij Kloosterplaats (openbaar)
- Vraag een lezing, excursie of rondleiding aan
M 06 29428084
info@boerenbuitengebied.nl
- Over Deltaplan Biodiversiteitsverlies: www.nern.nl
- Over experimenterende boeren in de wereld:
David W. Montgomery, *Growing a revolution, bringing our soil back to life*, ISBN 978-0-393-60832-8

